

Nagy Boldizsár

Bevándorló Budapest

Egy nélkülözhetetlen, de megszerezhetetlen könyvről 10 tételben

A Bevándorló Budapest (szerkesztői Kováts András és Rónai Gergely) azt mutatja be tíz szerző és a fejezetek előszavát író Kováts András, valamint hat fotós segítségével, hogy a város más, sokszínűbb, gazdagabb, mint amilyenek képzeljük, hogy van egy másik Budapest, amely befogad, ha olykor megrugdal is.

10 tételre bontva számolok be arról, mit várhat az Olvasó e nagyszerű kiadványtól. Három csokorba kötöm őket: szó lesz a migráció kontextusáról, a könyv tartalmáról és a könyv létrehozóiáról, nélkülözhetetlenségéről.

A migráció kontextusa

(1. Változik-e a történeti szemlélet?) Amikor a francia csapatok ismétlődően megszállták Rajna-Pfalz tartományát a 18. század elején, a németek ezrei menekültek Írországba, Angliába és – végül – az Egyesült Államokba. Ebben az időben, 1714-ben jelentette ki Frances Atterbury, Rochester püspöke, hogy „a jó öreg, becsületes angol állományt felhívítja egy másik, egyszerűbb faj” – bizony, a német menekültekre gondolt. §1 Lángh Júlia az afrikai közösségről szóló tanulmányában idézi egy Kongó-Brazzaville-i férfi magyar feleségét, aki kongói–magyar házasságból származó gyermekekről beszélő óvónőjének szavait ismétli el: „Nem tiszta faj.”

Nem változott semmi? – kérdezhetjük. Mindig ugyanaz a minta: a helyben született magasabbrendűnek képzelet magát a bevándorlónál? Hajlamosak vagyunk erre, hiszen identitásunkat a másikkal, az idegennel szemben fogalmazzuk meg, s biztonságban akkor érezzük magunkat, ha győztesnek látszunk.

E könyv szembesít a nézet feleslegességével és pusztító hatásaival. (Olvassák el például a vietnami férfiú életéről szóló kiváló Csikós Zsolt-szöveget.)

(2. Adatok) Ahhoz, hogy a Budapestre bevándoroltak számát mérlegelni tudjuk, érdemes néhány adattal megismerkednünk. Az ENSZ 2010-re a migránsok számát az egész világon 213 millió 944 ezerre, a világ népességének 3,1 százalékára becsüli. Ennyien fognak más államban élni, mint amelyben születtek. A migránsok és a teljes népesség aránya az elmúlt száz évben 2,5 százalék és 3,5 százalék között mozgott, azaz 100 emberből 97 ma is otthon él. 2010-ben Európában 69 millió 819 ezer olyan ember lakik majd, aki más országban született, mint amely a jelenlegi hazája. Ne feledjük: sokan rég állampolgáraivá váltak az adott országnak, de a „külföldön születettek” között szerepelni fognak.§2 Magyarországot tekintve a külföldön születettek száma 368 ezer lesz,§3 a most is külföldinek minősülőké a (rövid távú tartózkodókat is beleértve) kevesebb mint 200 ezer. Ez év elején összesen 184 ezer 354-en voltak. Közülük 110 ezren a szomszédos országokból érkeztek, Oroszországból kevesebb mint 3 ezren, Kínából bő tízezen, Afrikából mindösszesen kétezren.§4

A budapesti bevándorlók adatait Kováts András bevezető sorai jelzik, csak orientáció végett: Közép- és Dél-Amerikából kevesebb mint 500, Afrikából 420, Szerbiából (a Vajdaságot beleértve) 2500, Törökországból 1000, Vietnamból kb. 2700, az arab világból 1400, Kínából 8000 hosszú távú tartózkodó érkezett. Egy szó mint száz, az Európai Unió kívülről érkezett bevándorlók száma Budapest 1,7 milliós lakosságához képest pöttömnyi, nem éri el a 2 százalékot. Kik ők – erről szól a könyv.

A könyv tartalma

(3. Kikről szól a könyv?) A könyv szerzői tíz bevándorlói csoporttal foglalkoztak – a fejezetek sorrendjében: a latin-amerikaiakkal, az afrikaiakkal, a szerbekkel, a perzsákkal, a törökökkel és kurdokkal, a vietnamiakkal, a mongolokkal, az arab világból érkezettekkel, az oroszokkal és a kínaiakkal.

A kötetben lefedett csoportok listája persze nem teljes, nem lehet minden ideérkezett nép- vagy regionális csoportot bemutatni. Nem tagadom, egyet azért hiányoltam, az Egyesült Államokból érkezők rajzát. Jó lett volna kiterjeszteni rájuk is a könyvet, éppen azért, hogy az Európai Unión kívülről érkező bevándorlók körét ne szűkítsük a kevésbé gazdag vagy a politikai elnyomást gyakorló országokból érkezőkre.

(4. Van-e „üzenet”?) A Bevándorló Budapest nem programkönyv: nem cselekvési tervvel, kegyes kívánságokkal vagy morális feddéssel fordul hozzánk. Nem. A bevándorlókról szól – és legalább annyira rólunk, magyarokról, ahogy a bevándorlók szavai, elejtett megjegyzései révén feltáruulunk, mint dankasirály szemében a fotós – hogy Tóth Kriszta költői kisprózájára utaljak.

(5. Mit tanulunk magunkról?) A kép, amely Magyarországról a beszélők szavai nyomán kirajzolódik, nem rózsás. Vegyük Dragomán György szívszorító novelláját (Limonkonszál, Mozgó Világ 2009/10 – a szerk.) a magyar családból kiátkozott El Salvador-i lányról, kinek a hangja, mint ő maga mondja *”sokkal nagyobb, mint én, nagyobb, szebb és erősebb, messzebbre elér, és elfelejteni is nehezebb. Forró, érdes, reszelős hang az enyém, érzem, ahogy kiárad a torkomon, olyan, mint a láng, átforrósít, és nemcsak engem, hanem mindenki mást is, aki hallja, amikor énekelek, akkor sose fázom, és akik hallgatnak, azok se fázhatnak soha.”* (8. o.) Mindhiába, leendő magyar férjének anyja megátkozza, megszakítja velük a kapcsolatot, majd egy nap mégiscsak felbukkan...

Hallgassuk megint a főhőst: *„egy pillanatig azt hittem, hogy bocsánatot akar*

kérni, de aztán megláttam a száját, hogy milyen gonoszul össze van szorítva, és tudtam, hogy nem ezt akarja, és tényleg, megállt előttem, és elővett egy papírt, és felolvasott egy szöveget, spanyolul volt, nem tudom, ki fordíthatta le neki, az volt benne, hogy adjam vissza neki a fiát, elhiszi, hogy szeretem, de ha igazán szeretem, akkor nem erőszakolom rá magam, nem nyomorítom meg egy ilyen házassággal, higgyem el, hogy ő csak jót akar, és ezt jobban tudja, hagyjam el a fiát, és menjek vissza oda, ahonnan jöttem.” (10. o.)

Aki elolvassa az egész szöveget, megérti, mi a zsigeri idegengyűlölet, és azt is felfogja, miképp lehet – ha lehet – felülkerekedni rajta.

De a könyv mint tükrünk másról is beszámol: *„Egy sűrű nevetésektől, ékszerektől és életerőtől csillogó szudáni asszony azt mondta, a magyarokat sosem látja mosolyogni, itt nem boldogok az emberek.” (30. o.)*

„Budapest nagyon szép, mondja Anna, és itt sok a víz, ezt az emberek nem értékelik, nem tudják, milyen nagy kincsük van. Itt más az emberek hozzáállása az élethez, itt hajtás van, törekvés, nem érnek rá, hogy kedvesek legyenek.

Afrikában örülnek az életnek, pedig mennyivel nehezebb, mint itt.” (32. o.) Az Iránból kamion aljára kötözve menekülő sorsüldözött mivel találkozik itt? *„Egy kis magyar faluban a helyi lakosok önszorgalomból bezárják a holtfáradt, kiszolgáltatott menekülteket, és hetekig zsarolják őket, mert pénzt akartak, honnan?!”* – idézi Szabó T Anna a Nomád Perzsa (Mozgó Világ 2009/8 – a szerk.) című, perzsaszőnyeg-mintázatú szép szövegében. (67. o.)

A Törökországból menekült kurd férfi emlékei is szorongatóak. Kiss Judit Ágnes ekképp idézi őket: A törökországi börtön *„kemény iskola volt, anélkül nem bírta volna ki a [magyar menekült-] tábort ép ésszel. És ha nem lép ott is éhségstrájkba, talán sosem kapja meg a státust. Berlinbe akart volna menni, vagy Bécsbe, de nem jutott tovább, Győrnél lekapcsolták, ha szökni próbált volna, visszatoloncolják. Akkor utálta Magyarországot, ami még nem jelentett semmi mást, mint a tábort, a kényszerű semmittevést, a goromba öröket meg a tiszteteket, akik kihallgatták egyszerre unottan és türelmetlenül.” (95. o.)*

Matkovich Ilona mongol interjúalánya ugyan félve gondol arra, hogy férjével majd hazaköltöznek, és Ulánbátorban utazási irodát nyitnak, mert neki „*nagyon fog hiányozni az itteni élet. Budapest gyönyörű*” (135. o.), de hozzáteszi, hogy a férje nem engedi a lányait egyedül közlekedni az utcán, mert őt egyszer megtámadták a metróaluljáróban.

(6. Mit tudunk meg a bevándorlókról?) A bevándorlókról nem kevesebbet tudunk meg, mint magunkról. Egy vietnami vasúttervező életútja a bombázott Hanoitól a Kádár-titkársággal levelezésen át a vidéki vásárosok életéig (Csikós Zsolt szövege Rónai Gergely ehhez készült képeivel) természetesen nem jelenítheti meg a közel háromezres vietnami kolónia sokszínűségét, ahogy a kurd menekült és a török bevándorló zebrán másodpercekre összekapcsolódó sorsa sem hordozza a budapesti törökök és kurdok sokszínűségét, nem is beszélve azokról a csoportokról (latin-amerikaiak, afrikaiak), amelyek egy egész földrészt hivatottak egyediségükben megtestesíteni.

Mégis a szövegek együtt felmutatják az ideérkezés tipikus formáit: a szocialista gyökerektől az itt élő (azóta hazájába visszautazott) külföldi szülőtől való származáson át a modern (mongóliai) munkaerő-toborzásig és a kereskedelmi lehetőségek kutatásáig. A dolog természetéből fakadóan a menekülés narratívái a legfájdalmasabbak, még ha az elbeszélés időpontjára már bevándorlókká váltak is az egykori üldözöttek.

Természetesen minden vándor örök kérdései fűgként térnek vissza a szövegben: ki vagyok, hova tartozom, mi az identitásom? A kurd menekült kijelenti: ez a hazája, de a Magyarországon született togói lány csak akkor érzi, hogy hiányzó felével kiegészült, amikor felnőtt fejjel végre ellátogat apja második, togói családjához. De ne legyenek illúzióink, sokakra igaz, amit az Iránból érkezett Marjane Satrapi mond ki: „*Az a baj, hogy ha már egyszer elmentél, mindenhol idegen leszel. Iránban is idegen vagyok.*” (63. o.) Szabó T. Anna elemelt szavaival: „*Nomádok vagyunk mind, szövi ki-ki a maga szőnyegét,*

emlékekből, könnyekből, nevetésből. Sötétvörös vér, tűzpiros szerelem, a sors fekete titka indázik, mint a tinta. Selyemfény, a létöröm boldog kalligráfiája.”

A könyv létrehozói és a kötet szerepe

(7. Kik csinálták?) Igyekeztem a szerzőket beleszőni soraimba. A már megnevezettek mellett Gerlóczy Márton, Podmaniczky Szilárd és Vágvölgyi B. András írt a kötetbe. A fotóművészek közül két-két fejezet társalkotója Hernád Géza, Járdány Bence, Kóczán Gábor és a már említett Rónai Gergely, egyet-egyét pedig Fekete András, illetve Szilágyi Stefánia fényképezett. A kifejezetten esztétikus kötet művészeti vezetője Rónai Gergely volt. A kötet a „Bevándorló Budapest” projekt záró eleme, amely projekt az Európai Integrációs Alap támogatását élvezte. Aki nélkül ez a kötet nem születhetett volna meg: a Menedék Egyesületben tevékenykedő projektmenedzser Bakonyi Anikó.

(8. Miért praktikus?) Négy könyv az egyben: szépirodalom, szociográfia, szakirodalom és képeskönyv. Ráadásul párját rikítóan igényes kivitelben. Tipográfiája, a közeliiktől a nagytotálókig mozgó beállítások, a képregénytől a műtermi státusképekig terjedő változatosság a mégiscsak egységes megjelenésen belül előbb beszívja az Olvasót, majd elereszti, majd újra beszívja. Mint aki soktermes kastélyban jár, itt tükrös szoba, ott kínai terem, itt mesevilág, ott rémségek nyoma a falon, terembe be, teremből ki, mindegyik a maga történetét mondja el, de összefűzve összetartozik.

(9. Miért nélkülözhetetlen?) Mert a magyar könyvpiacra nincs párja, még közeli rokona sem. Az idevándorlókról szóló szak- és szépirodalom nem gazdag, s nagy része – érthetően, de mégis egyoldalúságra vezetően – az áttelepülő magyar kisebbséggel, illetve a Magyarországra meneküléssel foglalkozik. A reguláris, hosszú távú migráció kevésbé feldolgozott téma, így e könyv

hiánypótló, még akkor is, ha a könyvtári szakozók megbolondulnak majd, ha ki kell találniuk, az Egyetemes Tizedes Osztályozás mely dobozába gyömöszöljék. **(10. Miért megszerezhetetlen?)** Mert bolti forgalomba nem kerül. E folyóirat forgatói abban bízhatnak, a nagyobb könyvtárakban felbukkan, s így bepillanthatnak sorsokba, életutakba, melyek olykor távoli, olykor szomszédos tájakról Magyarországra vezettek.

Jegyzetek

Idézi: Economist, 2009. december 5–11, 37. o.

² http://www.un.org/esa/population/publications/2009Migration_Chart/2009IttMig_chart.htm

³ Uo.

⁴ Forrás: A BÁH 2008–2009 I. féléves összehasonlító statisztikai kiadványa elérhető: <http://www.bm-bah.hu/statisztikak.php>

Ezekből kiolvasható, hogy a 184 ezer emberből kb. 150 ezer minősülhet hosszabb távú tartózkodónak.